

PAWEŁ KALETA
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
kaleta@kul.pl
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6159-0997>

PRZESTĘPSTWO DOBROWOLNEGO I BEZPRAWNEGO PORZUCENIA ŚWIĘTEJ POSŁUGI PRZEZ DUCHOWNEGO W KODEKSIE PRAWA KANONICZNEGO Z 1983 ROKU

THE OFFENCE OF VOLUNTARY AND UNLAWFUL ABANDONMENT OF THE SACRED MINISTRY BY A CLERIC IN THE 1983 CODE OF CANON LAW

Abstract. The offence of voluntary and unlawful abandonment of the sacred ministry is a new provision in the 1983 Code of Canon Law. It has been introduced as a supplement to the bishop's authority towards offences against special obligation. This study explores legal requirements that a bishop or higher superior is to meet in order to impose a penal sanction on the cleric. These are: voluntary and unlawful abandonment of the sacred ministry for six months continuously, the intention of withdrawing himself from the competent Church authority. The legislator provided for this the penal sanctions that is suspension or additionally expiatory penalty established in can. 1336 §§ 2–4, and in the more serious cases cleric may be dismissed from the clerical state.

Keywords: penal sanctions; cleric; sacred ministry; canon law.

WPROWADZENIE

Porzucenie świętej posługi przez duchownego nie jest jedynie jego prywatną sprawą. Dotyka ono bowiem całej wspólnoty wiernych, w której duchowny posługiwał i jest powodem zgorszenia. Dane statystyczne Kościoła katolickiego w Polsce ujawniają, że rocznie około 55 duchownych (diecezjalnych i zakonnych) porzuca świętą posługę¹. Według badań, przeprowa-

¹ Dane na podstawie rocznika statystycznego Kościoła (opublikowanego w 2016 r.) Por. SECRETARIA STATUS RATIONARIUM GENERALE ECCLESIAE, *Annuario Statisticum Ecclesiae*, Città del Vaticano 2016, s. 198, 200.

dzonych przez Piotra Skoniecznego, jedynie połowa spośród nich prosi o dyspensę od celibatu kapłańskiego². Pozostała część nie jest zainteresowana uregulowaniem własnego statusu prawnego w Kościele. Z uwagi na brak podstawy prawnej, sytuacja ta była poważnym wyzwaniem dla ordynariuszy, aby wymierzyć sankcję karną tym duchownym, którzy dobrowolnie porzucili świętą posługę³. Inaczej było gdy duchowny popełnił przestępstwo usiłowania zawarcia małżeństwa, choćby tylko cywilnego (kan. 1394 § 1); sprawca wówczas, zgodnie z kan. 1394 § 1, zaciąga karę suspensy *latae sententiae*⁴. Prawo przewiduje też karę suspensy dla duchownego, który popełnił przestępstwo konkubinatu (kan. 1395 § 1) lub dopuścił się innego przestępstwa przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu (kan. 1395 § 2).

Inaczej jest jednak w sytuacji, gdy duchowny popełnia dezercję w wypełnianiu świętej posługi. W prawie kanonicznym nie było, jak dotąd, przepisu prawnego, który *expressis verbis* regulowałby sytuację prawną duchownych, którzy porzucili świętą posługę, mając na celu uwolnienie się spod właściwej władzy kościelnej. Ustawodawca zatem, ustanawiając nowy przepis zawarty w kan. 1392, wypełnia lukę w prawie, która pozwalała ordynariuszowi nałożyć sankcję karną na duchownego, który dobrowolnie i bezprawnie porzucił świętą posługę z zamiarem uwolnienia się spod właściwej władzy kościelnej.

Przedmiotem niniejszej analizy jest wykładnia systemowa nowego przepisu prawnego (kan. 1392), określającego sankcję karną dla duchownego, który porzucił świętą posługę w celu uwolnienia się spod kompetentnej władzy kościelnej⁵.

² P. SKONIECZNY, *Dyspensa od celibatu kościelnego. Próba syntezy teoretycznej*, Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II 2018, s. 97.

³ Należy zauważyć, że łaciński termin *relinquo* oznacza zostawić, opuścić (bezkarnie). W polskim jednak przekładzie został przetłumaczony różnorodnie jako: 1) opuścić np. instytut zakonny (kan. 688 § 1; 726; 727); 2) zwolnić dom parafialny (kan. 1747); 3) natomiast tylko w trzech kano-nach (kan. 1382; 1389; 1392) został przetłumaczony jako porzucić.

⁴ Zdaniem Marka Stokłosa przestępstwo to jest jednym z większych tytułów dyspensy od zachowania celibatu. M. STOKŁOSA, *Utrata stanu duchownego w aktualnym prawodawstwie Kościoła katolickiego*, Warszawa: Wyd. UKSW 2015, s. 8.

⁵ W polskim przekładzie łacińskie sformułowanie *competenti Ecclesiae auctoritate* zostało przetłumaczone jako właściwa władza kościelna.

1. DOTYCHCZASOWA PRAKTYKA WYMIERZANIA SANKCJI KARNEJ ZA PORZUCENIE ŚWIĘTEJ POSŁUGI

Biskup diecezjalny, w sytuacji zamiaru porzucenia świętej posługi przez duchownego, najpierw korzystał ze środków duszpasterskiej troski i starał się zapobiec powstaniu zgorszenia i pomóc duchownemu przezwyciężyć kryzys (por. 1341). Zwykle, jeśli była możliwość kontaktu z duchownym, wspomniane środki kończyły się udzieleniem duchownemu urlopu na czas określony. I jakkolwiek nie ma takich regulacji w prawie, to jednak taka praktyka była często stosowana w wielu diecezjach.

Alternatywnie ordynariusz mógł skorzystać z kan. 1371, 2°, który dawał podstawę prawną do nałożenia kary suspensy, gdy wcześniej wystosował duchownemu nakaz (np. powrotu do pełnienia świętej posługi) oraz gdy po upomnieniu kanonicznym sprawca nadal trwał w nieposłuszeństwie⁶. Brak natomiast wystosowania – zgodnego z prawem – nakazu w istocie rzeczy stanowił niezastosowanie prawa, a wymierzona w postępowaniu sądowym sankcja karna była nieskuteczna. Dlatego też w wielu diecezjach biskupi nie podejmowali żadnych działań prawnych, chyba że dany duchowny popełnił inne przestępstwo obwarowane sankcją karną.

Zupełnie inna jest sytuacja duchownego, który porzucając świętą posługę, wniósł do uprawnionego ordynariusza prośbę o udzielenie mu dyspensy od zachowania celibatu. Kongregacja Nauki Wiary w normach dotyczących procedury administracyjnej o dyspensę od celibatu i wszystkich praw i obowiązków wynikających z przyjętych święceń (14.10.1980) *Praeterquam aliis*⁷ stwierdziła, że ordynariusz, po otrzymaniu takiej prośby, powinien zawiesić⁸ proszącego w wypełnianiu obowiązków kapłańskich (art. 4)⁹. Natomiast od

⁶ Przepis trudny jest w zastosowaniu gdy duchowny opuścił świętą posługę a ordynariusz nie ma z nim kontaktu.

⁷ SACRA CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, *Litterae circulares Per litteras ad universos* (14.10.1980), AAS 72(1980), s. 1132-1135. TAŻ, *Normae procedurales de dispensatione a sacerdoti caelibatu* (14.10.1980), AAS 72(1980), s. 1136-1137. G. LESZCZYŃSKI, *Utrata stanu duchownego w świetle KPK z 1983 r.*, „Łódzkie Studia Teologiczne” (2016), nr 2, s. 112; W. GÓRALSKI, *Dyspensowanie od celibatu kapłańskiego w świetle nowych norm Kongregacji Nauki Wiary z 14 X 1980 roku*, „Prawo Kanoniczne” 25 (1982), nr 3-4, s. 168.

⁸ Należy podkreślić, że nie była to kara suspensy, lecz zawieszenie wypełniania świętej posługi przez duchownego, aby można było dalej procedować sprawę o udzielenie dyspensy od zachowania celibatu.

⁹ Wśród tytułów, jakie należy wskazać w prośbie do Kongregacji o udzielenie dyspensy od celibatu, jest porzucenie przez prezbitera od dawna życia kapłańskiego. Zob. SACRA CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, *De modo procedendi in examine et resolutione petitionum quae dispensationem a caelibatu respiciunt*, n. 5. Prośba o dyspensę od zachowania celibatu była najpierw

30.01.2009 na mocy specjalnego uprawnienia papieża Benedykta XVI, udzielonego Kongregacji Nauki Wiary, była możliwość złożenia prośby o przeniesienie do stanu świeckiego. W takiej sytuacji ordynariusz kierował prośbę do Kongregacji o karne wydalenie kapłana ze stanu duchownego¹⁰.

Poza tymi wyżej wymienionymi sytuacjami, ordynariusz nie miał uprawnień do nałożenia cenzury na duchownego, który porzucił świętą posługę. Alternatywnie ordynariusz mógł jeszcze zastosować kan. 1399, który uprawniał go do wymierzenia kary, gdy doszło do zewnętrznego naruszenia prawa Bożego lub kanonicznego w przypadkach innych niż przewidziane w KPK/83 lub w innych ustawach. Przepis ten nie może być stosowany wobec każdego przestępstwa, lecz jedynie wobec tych przestępstw, za którymi przemawia ciężkość naruszenia prawa Bożego lub kanonicznego, i zachodzi konieczność zapobieżenia i naprawienia zgorzenia. Te dwa wymogi, zawarte w kan. 1399, powinny być spełnione, aby normę tę można było aplikować.

Wobec wyżej wymienionych regulacji wydaje się, że norma prawna, zawarta w kan. 1392, jest uzupełnieniem luki prawnej, jaka powstała w prawie kanonicznym, dotyczącej nałożenia sankcji karnej, gdy duchowny porzucił świętą posługę w celu uwolnienia się spod władzy kościelnej.

2. ANALIZA PRAWNA KAN. 1392

Ustawodawca włączył przestępstwo porzucenia świętej posługi do Tytułu V Księgi VI KPK dotyczącego przestępstw przeciwko specjalnym obowiązkom. Przepis ten jest nową regulacją prawną sankcjonującą przestępstwo porzucenia świętej posługi, które nie ma swojego odpowiednika ani w KKKW ani w KPK/17. Treść tego kanonu brzmi następująco.

Can. 1392 – Clericus qui sacrum ministerium voluntarie et illegitime relinquit, per sex menses continuos, cum animo sese subducendi a competenti Ecclesiae auctoritate, pro delicti gravitate, suspen-

Kan. 1392 – Duchowny, który dobrowolnie i bezprawnie porzuca świętą posługę nieprzerwanie przez sześć miesięcy, z zamiarem uwolnienia się spod uprawnionej władzy kościelnej,

kierowana do Kongregacji Nauki Wiary (do 1989 r.), następnie do Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, a od 01.08.2005 do Kongregacji ds. Duchowieństwa.

¹⁰ CONGREGAZIONE PER IL CLERO, Lettera circolare In data 30 gennaio, Prot. N. 2009 0556, sulle alcune potestà ricevute dal Sommo Pontefice, 18.04.2009, EV, t. 26, s. 286-297, nb. 407-450; ponadto rozpowszechniony, http://www.episkopat.pl/?a=dokumentyKEP&doc=200968_0, 19.12.2009, „Ius Canonicum” 50(2010), s. 659-669.

sione vel etiam poenis in can. 1336, §§ 2-4, statutis puniatur, et in casibus gravioribus dimitti potest e statu clericali.

stosownie do ciężkości przestępstwa powinien być ukarany suspensą lub także karami ustanowionymi w kan. 1336 § 2-4, a w przypadkach poważniejszych może zostać wydany ze stanu duchownego.

2.1. Podmiot sankcji karnej

Ustawodawca dość wyraźnie wskazuje, że sprawcą przestępstwa jest duchowny. Wyłączeni są tu zatem ci, którzy nie są duchownymi, choć pełnią urzędy kościelne (np. siostry i bracia zakonnicy, świeccy pracownicy zatrudnieni w instytucjach kościelnych). Pojęcie duchownego (*clericus*) zostało zdefiniowane w kan. 266 § 1 i jest nim ten, kto przyjął sakrament święceń przynajmniej w stopniu diakona. Pojęcie duchownego odnosi się do trzech stopni święceń: diakona, prezbitera i biskupa. Wskutek przyjęcia diakonatu, który włącza do stanu duchownego, diakon zostaje inkardynowany albo do jakiegoś Kościoła partykularnego lub do prałatury personalnej, albo do jakiegoś instytutu życia konsekrowanego lub do jakiegoś stowarzyszenia, które posiada tę zdolność, albo także do publicznego stowarzyszenia klerycznego, które otrzymało taką zdolność od Stolicy Apostolskiej¹¹. Wynika to również z przepisu kan. 265, który stanowi, że nie można być duchownym nikomu niepodlegającym, czyli tułaczem.

2.2. Pojęcie „świętej posługi”

Trzeba zauważyć, że ustawodawca w księdze VI KPK/83 dwukrotnie zastosował pojęcie *sacrum ministerium* (kan. 1389 i 1392)¹². Mimo to w żadnym z nich nie wyjaśnił tego sformułowania. Pojęcie to może być mylące z podobnym do siebie określeniem *ecclesiasticum ministerium*, czyli z posługą kościelną. Już św. Paweł w Liście do Rzymian pisze, że ci, którzy pełnią świętą posługę, są rzeczywiście „sługami Chrystusa” (Rz 1,1).

Jerzy Syryjczyk w komentarzu do nie obowiązującego już kan. 1384 wyjaśnia, że „święta posługa” wiąże się z czynnościami, które wykonywane są

¹¹ FRANCISZEK PP., List apostolski, m.p. *Competentias quasdam decernere*, zmieniający pewne przepisy Kodeksu Prawa Kanonicznego (11.02.2022), https://www.vatican.va/content/francesco/pl/motu_proprio/documents/20220211-motu-proprio-assegnare-alcune-competenze.html.

¹² Zob. kan. 1389 i 1392. Termin ten został również zastosowany w następujących przepisach: kan. 233 § 1-2; 237 § 1; 241 § 1; 256 § 1; 257 § 2; 271 § 1-2; 611, 3°; 713 § 3; 1722.

przez duchownych¹³. Ustawodawca w różnych miejscach Kodeksu odwołuje się do pojęcia „świętej posługi“. Tak jest m.in. w kan. 232, w którym wskazuje, że kandydaci do „świętej posługi“ mają prawo otrzymać od Kościoła taką formację, która uczyni ich zdolnymi do jej sprawowania¹⁴. Z kolei kan. 256 § 1 określa, że alumni w seminariach duchownych powinni być przygotowywani do pełnienia „świętej posługi“, zwłaszcza do głoszenia słowa, sprawowania kultu Bożego, a także sakramentów. Wykonywanie świętej posługi wiąże się również z instytucją inkardynacji – na to pośrednio wskazuje kan. 266 § 1 *in fine*). Wspomniana tu inkardynacja, była włączeniem duchownego do konkretnego Kościoła partykularnego, aby wypełniał świętą posługę. W historii Kościoła znamienne było to, że bez inkardynacji duchowny nie mógł sprawować świętej posługi¹⁵.

Wykonywanie zatem świętej posługi odnosi się do duchownych, a nie świeckich. W prawie kanonicznym świeccy mogą wykonywać inną świętą posługę, która odnosi się do wykonywania pozasakramentalnego kultu Bożego (zob. kan. 1389).

2.3. Wymagania prawne w celu zastosowania kan. 1392

W celu zastosowania kan. 1392 ustawodawca wskazuje na cztery wymagania, które należy spełnić. Są nimi: 1) dobrowolność porzucenia świętej posługi; 2) nielegalność porzucenia świętej posługi; 3) zamiar uwolnienia się spod kompetentnej władzy kościelnej oraz 4) nieprzerwany upływ czasu.

2.3.1. Dobrowolność porzucenia świętej posługi

Dobrowolność popełnienia czynu oznacza wolną od jakiegokolwiek przymusu wolę. W kontekście przestępstwa porzucenia świętej posługi można powiedzieć, że jest to własna decyzja duchownego, niczym nieskrępowana, która prowadzi do porzucenia (opuszczenia) tejże posługi. W znaczeniu negatywnym „dobrowolność“ oznacza działanie bez żadnego przymusu. Dobrowolne porzucenie świętej posługi wyklucza zatem działanie zewnętrzne,

¹³ J. SYRYJCZYK, *Kanoniczne prawo karne. Część szczególna*, Warszawa 2003, s. 118.

¹⁴ J. KRUKOWSKI, *Święci szafarze, czyli duchowni*, [w:] *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, tom II.1. Księga II. *Lud Boży*, Poznań: Pallottinum 2005, s. 56.

¹⁵ B. ZUBERT, *Inkardynacja*, [w:] *Leksykon Prawa Kanonicznego*, red. M. Sitarz, Lublin: Stowarzyszenie Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego 2019, kol. 936.

np. pod wpływem przymusu (kan. 219), podstęp (por. kan. 125 § 2; 188), czy kary wydalenia ze stanu duchownego (kan. 290, 2°).

2.3.2. *Bezprawne porzucenie świętej posługi*

Zastosowanie łacińskiego przysłówka *illegitime* oznacza „bezprawnie”, „wbrew prawu” i określa się nią czynność, która przekracza granice regulacji prawnych, w wyniku której duchowny może utracić stan duchowny (kan. 290-291). Bruno Pighin dodaje, że bezprawne porzucenie posługi wyklucza ingerencję władzy kościelnej, która wyrokiem Stolicy Apostolskiej w postępowaniu karnym może wydalić sprawcę ze stanu duchownego (kan. 290, 2°)¹⁶. Należy zwrócić uwagę, w polskim przekładzie łaciński termin *relinquo* został różnorodnie przetłumaczony nie tylko jako porzucić¹⁷ (zob. kan. 1392), lecz także jako opuścić np. instytut zakonny (kan. 688 § 1; 726; 727), lub nawet zwolnić dom parafialny (kan. 1747)¹⁸. Tymczasem w dosłownym jego znaczeniu czasownik ten oznacza „zostawić” „opuścić” „zrezygnować”¹⁹. Bruno Pighin termin ten tłumaczy jako definitywne opuszczenie świętej posługi²⁰. Mimo że teksty paralelne są różnie tłumaczone, to należy podkreślić, że chodzi tu o przestępstwo umyślne (czyli popełnione dla osiągnięcia celu/skutku). Stosując wykładnię językową, warto zauważyć, że słownik języka polskiego PWN rozróżnia czasownik opuścić i porzucić. Ten ostatni wskazuje na negatywną stronę czynności, której towarzyszyć może gniew lub wzburzenie emocjonalne. Jednakże biorąc pod uwagę wykładnię systemową kościelnego prawa karnego wydaje się, że wykładnia językowa nie do końca odpowiada zamysłowi ustawodawcy, ponieważ gniew lub wzburzenie emocjonalne może być czynnikiem łagodzącym sankcję karną lub prowadzącym do zastąpienia kary pokutą (zob. kan. 1324 § 1, 3°). Biorąc pod uwagę, że sankcja karna jest wymierzana wyrokiem sędziego, należy przyjąć, że będzie wymagany dowód potwierdzający pozostałe znamiona popełnienia czynu przestępczego, o których będzie później mowa.

¹⁶ B. PIGHIN, *Il nuovo sistema penale della Chiesa*, Venezia: Marcianum Press 2021, s. 452.

¹⁷ Zastosowanie takiego czasownika może mieć błędne odniesienie do „porzucenia postaci konsekrowanych”, które zostało zawarte w kan. 1382 § 1. Ustawodawca w tym przypadku zastosował czasownik *abdicere*, do którego odniosła się Papieska Rada ds. Interpretacji Tekstów Prawnych, PONTIFICIUM CONSILIIUM DE LEGUM TEXTIBUS INTERPRETANDIS, *Responsio ad positivum dubium*, AAS 91(1999), s. 918.

¹⁸ Całe wyrażenie brzmi: *liberam relinquere paroecialem domum* i ma tu znaczenie „pozostawić dom wolny dla następcy”.

¹⁹ J. MAŃKOWSKI, *Praktyczny słownik łacińsko-polski*, Warszawa: Prószyński i S-ka 2008.

²⁰ B. PIGHIN, *Il nuovo sistema penale della Chiesa*, s. 452.

2.3.3. *Zamiar uwolnienia się spod właściwej władzy kościelnej*

Hipoteza zawarta w kan. 1392 wskazuje na opuszczenie świętej posługi, której celem jest uwolnienie się spod właściwej władzy kościelnej. Trudność interpretacyjną może jednak powodować co znaczy sformułowanie *cum animo sese subducendi a competenti Ecclesiae auctoritate*. W szczególności czy chodzi tu o zamiar, próbę uwolnienia się spod władzy kościelnej czy raczej o umyślne działanie sprawcy?

Chcąc zatem zrozumieć zamysł ustawodawcy, warto odnieść się do miejsc paralelnych KPK/83. Podobne sformułowanie zostało zawarte w kan. 665 § 2, w którym ustawodawca reguluje bezprawne przebywanie zakonnika poza domem zakonnym z zamiarem uwolnienia się spod władzy przełożonych. W komentarzach do tegoż przepisu podkreśla się, że sformułowanie to wskazuje na czyn popełniony przez duchownego będącego w kryzysie, a uwolnienie się spod władzy kościelnej staje się niewłaściwym sposobem rozwiązania kryzysu²¹. Z kolei Rosemary Smith, analizując to sformułowanie, wskazuje bardziej na podmiot władzy kościelnej, która powinna roztropnie ocenić, co znaczy „zamiar uwolnienia się spod władzy kościelnej”²².

Warto w tym miejscu podnieść, że łaciński rzeczownik *cum animo* został przetłumaczony jako „z zamiarem”, podczas gdy dosłowne jego tłumaczenie brzmi „ze świadomością”, „z myślą” lub „z intencją”. Z takiego rozumienia wyrażenia wynika, że chodzi tu o przestępstwo, które zostało dokonane umyślnie i może wynikać z nieodwracalnej sytuacji duchownego, w jakiej się znajduje, np. wzbudzenie potomstwa, uwikłanie się w jakiś związek uczuciowy, który jest nie do pogodzenia ze stanem duchownym bądź zaistniały konflikt z własnym ordynariuszem²³.

Należy jednak zauważyć, że zamiar, myśl, intencja uwolnienia się spod władzy kościelnej nie powoduje tu automatycznego stosowania kan. 1392 w celu nałożenia kary na duchownego za porzucenie świętej posługi, lecz zamiar ten należy interpretować komplementarnie z pozostałymi wymogami zawartymi w kan. 1392.

²¹ G. DI MATTIA, *Institutes of Consecrated Life*, [w:] *Exegetical Commentary on the Code of Canon Law*, red. Á. Marzoa, J. Miras, R. Rodríguez-Ocaña, t. II/2, Montreal-Chicago: Wilson & Lafleur 2004, s. 1774-1775.

²² R. SMITH, *Religious Institutes*, [w:] *New Commentary on the Code of Canon Law*, red. J.P. Beal, J.A. Corriden, T.J. Green, New York: Paulist Press 2000, s. 831.

²³ Por. M. STOKŁOSA, *Utrata stanu duchownego*, s. 103.

2.3.4. Nieprzerwany upływ czasu

Ostatnim, czwartym wymogiem zastosowania kan. 1392 jest upływ czasu, który ma trwać nieprzerwanie, liczony od następnego dnia od momentu porzucenia świętej posługi (kan. 203 § 1). Według kan. 201 § 1, czas ciągły jest liczony bez żadnych przerw. Sześć miesięcy wcale nie oznacza 180 dni. Zgodnie z kan. 203 § 2, jeżeli czas obejmuje jeden lub więcej miesięcy – kończy się po upływie ostatniego dnia tej samej daty. Jeżeli duchowny, przykładowo, opuścił świętą posługę 20 czerwca 2022 roku, wymagane sześć miesięcy upływa z dniem 20 grudnia tego samego roku o godz. 24.00²⁴.

W sytuacji, gdy duchowny w ciągu tych 6 miesięcy powrócił do świętej posługi, a następnie ponownie porzucił świętą posługę, wówczas czas liczy się od początku zgodnie z kanonicznymi wskazaniem obliczania czasu (kan. 201). W sytuacji, gdy duchowny nie opuścił definitywnie świętej posługi, alternatywnie biskup może udzielić mu urlopu na czas określony.

2.4. Sankcja karna

Za przestępstwo bezprawnego porzucenia świętej posługi z zamiarem uwolnienia się spod właściwej władzy kościelnej została przewidziana kara suspensy lub także kara ekspiacyjna. Kara ekspiacyjna nie jest jednak alternatywą dla suspensy, lecz karą dodaną do niej. Dowodzi tego zastosowany w przepisie łąciński spójnik (*vel*) i przysłówki (*etiam*). Oznacza to dodanie kolejnej sankcji karnej, gdy kara suspensy okazuje się nieproporcjonalna lub niedostosowana do wielkości popełnionego przestępstwa, a naprawienie zgorszenia nie przynosi spodziewanych rezultatów. W związku z tym ordynariusz, oprócz kary suspensy, ma do wyboru dodanie na duchownego kolejnej kary ekspiacyjnej według kan. 1336 § 2-4. Rodzaj i zakres kary ekspiacyjnej powinien być dostosowany do ciężkości przestępstwa, zgorszenia i wyrządzonych szkód. Może ona wiązać sprawcę na stałe, na czas określony lub nieokreślony w zakresie 1° nakazu (np. przebywania w określonym miejscu, zapłacenia grzywny), 2° zakazu (np. podejmowania wszystkich lub tylko niektórych czynności władzy święceń, lub władzy rządzenia) lub 3° pozbawienia (np. wszystkich lub tylko niektórych urzędów, zadań, posług albo funkcji, całości lub części wynagrodzenia kościelnego).

²⁴ Zob. R. SOBAŃSKI, *Obliczanie czasu*, [w:] *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*. Tom I. Księga I. *Normy ogólne*, red. J. Krukowski, Poznań: Pallottinum 2003, s. 298.

Zarówno kara suspensy, jak i ekspiacyjna są karami *ferendae sententiae*. Sprawca nie zaciąga ich w sposób automatyczny. Nałożenie takich sankcji wymaga przeprowadzenia procesu karnego, w którym bezprawne i dobrowolne porzucenie świętej posługi zostanie udowodnione. Daje to również możliwość obrony sprawcy przed trybunałem kościelnym. Biorąc pod uwagę, że sankcją karną jest cenzura, sędzia, lub ordynariusz nie może wszcząć postępowania sądowego bez przynajmniej jednego bezskutecznego upomnienia kanonicznego i dania sprawcy odpowiedniego czasu, aby mógł odstąpić od upor (kan. 13471 § 1).

W poważniejszych przypadkach ustawodawca daje możliwość wymierzenia kary wydalenia ze stanu duchownego. Ta ostatnia kara jest wymierzana wyłącznie w procesie sądowym przez trybunał kolegiálny składający się z trzech sędziów (kan. 1425 § 1, 2°). W procesie sądowym należy udowodnić, że porzucenie świętej posługi jest nielegalne oraz że sprawca działał dobrowolnie i trwało to sześć miesięcy.

Mając na uwadze kan. 9, należy podkreślić, że biskup diecezjalny będzie mógł skorzystać z nałożenia takiej sankcji karnej na duchownego, który opuścił świętą posługę dopiero po 8 grudnia 2021 r., czyli po wejściu w życie nowelizacji kanonicznego prawa karnego wprowadzonej przez papieża Franciszka Konstytucją apostolską *Pascite gregem Dei*²⁵. Oznacza to, że przestępstwa starsze, które miały miejsce przed *vacatio legis* wspomnianej konstytucji, nie mogą być penalizowane ustawą późniejszą.

3. PRZEPISY PARALELNE DO KAN. 1392

Do dyspozycji prawnej, zawartej w kan. 1392, odnoszą się dwie inne ustawy. Pierwszym przepisem są tutaj uprawnienia specjalne wydane przez papieża Benedykta XVI 30.01.2009, udzielone Kongregacji ds. Duchowieństwa, które dotyczą m.in. deklaracji kary utraty stanu duchownego wraz z dyspensą od obowiązków wynikających ze święceń kapłańskich i dyspensą od celibatu tych duchownych, którzy opuścili swoją posługę przez okres dłuższy niż 5 kolejnych lat, i którzy trwają w tym dobrowolnym i nielegalnym opuszczeniu posługi²⁶. Procedura ta ma wyjątkowy charakter i jest

²⁵ FRANCIS PP., *Constitutio apostolica Pascite gregem Dei, qua liber VI Codicis Iuris Canonici reformatur* (1.06.2021), https://www.vatican.va/content/francesco/la/apost_constitutions/documents/papa-francesco_costituzione-ap_20210523_pascite-gregem-dei.html [dostęp: 9.09.2022].

²⁶ CONGREGAZIONE PER IL CLERO, Lettera circolare (30.01.2009), Prot. N. 2009 0556, sulle alcune potestà ricevute dal Sommo Pontefice, 18.04.2009, EV, t. 26, s. 286-297, nb. 407-450.

stosowana w celu zagwarantowania ładu w społeczności Kościoła i zaniechania popełnienia *error communis* (kan. 144) co do ważności sakramentów²⁷.

Drugim przepisem paralelnym jest znowelizowany kan. 694 § 1, 3°, w którym papież Franciszek, na mocy m.p. *Communis vita* (19.03.2019) uzupełnił karę wydalenia z instytutu *ipso facto* zakonnika, który pozostawał bezprawnie nieobecny w domu zakonnym w sposób ciągły przez dwanaście miesięcy, przy czym nie ma możliwości odnalezienia go²⁸. Niemniej jednak ani specjalne uprawnienie udzielone Kongregacji ds. Duchowieństwa, ani uzupełnienie kan. 694 § 1 nie stanowią genezy ustanowienia nowej sankcji karnej określonej w kan. 1392. Ten pierwszy nadal jest uprawnieniem specjalnym udzielanym Kongregacji ds. Duchowieństwa w celu rozpatrywania spraw duchownych, którzy porzucili swoją posługę przez okres dłuższy niż 5 kolejnych lat. Uprawnienie to nadal obowiązuje w Kościele, natomiast ten drugi wskazuje na usunięcie zakonnika z instytutu zakonnego mocą samego faktu, który to zakonnik przebywał bezprawnie poza domem zakonnym przez co najmniej dwanaście miesięcy i jego miejsce pobytu jest nieznane. W tym przypadku zakonnika, który jest duchownym, traci on prawną przynależność do instytutu, jednak nadal jest duchownym oraz inkardynowanym do instytutu²⁹.

Na tej podstawie norma prawna zawarta w kan. 1392, określająca sankcję karną dla duchownych, którzy dobrowolnie porzucili świętą posługę, jest uzupełnieniem dotychczasowego prawa i wskazaniem zastosowania obligatoryjnej sankcji karnej w takich sytuacjach.

List ten został rozpowszechniony m.in. w „Ius Canonicum” 50(2010), s. 659-669; „Ius Ecclesiae” 23(2011), s. 229-235. Przekład polski: „Prawo Kanoniczne” 54(2011) nr 3-4, s. 68-76; M. STOKŁOSA, *Utrata stanu duchownego*, s. 245-260. Podobne upoważnienia specjalne dnia 19 grudnia 2008 r. otrzymał prefekt Kongregacji dla Ewangelizacji Narodów, o czym powiadomiono listem okólnym, Prot. N. 0579/09, z dnia 31 marca 2009 r. Por. C. PAPALE, *Il can. 1395 e la concessa facoltà speciale di dimissione dallo stato clericale in poenam*, „Ius missionale” 2(2008), s. 39-58; L. NAVARRO, *La dimissione dallo stato clericale in via amministrativa*, „Ius Ecclesiae” 24(2012), s. 611. Zob. też V. MOSCA, *Le facoltà speciali concesse alla Congregazione per l’Evangelizzazione dei Popoli e alla Congregazione per il Clero (in particolare circa la dimissione dalla condizione giuridica clericale in poenam ed ex officio per via amministrativa)*, [w:] *I delitti riservati alla Congregazione per la Dottrina della Fede*, a cura di A.D’Auria, C. Papale, Città del Vaticano 2014, s. 161-168.

²⁷ M. GOŁĄB, *Facultades especiales para la dimisión del estado clerical (Congregación para el Clero de 30 de enero de 2009). Análisis y comentario*, „Ius Canonicum” 50(2010), s. 673.

²⁸ Zob. więcej M. STOKŁOSA, *Wydalenie ipso facto z instytutu zakonnego*, „Sympozjum” 2013, nr 2, s. 123-138.

²⁹ Stanowisko to wydaje się zasadne, gdyż duchowni przez prawne wydalenie utracili jedynie inkorporację do instytutu, natomiast sprawca nie traci inkardynacji do instytutu zakonnego. Ustawodawca w kan. 265 wyklucza możliwość istnienia duchownych bez inkardynacji, czyli tułaczy.

WNIOSKI

Obligatoryjna sankcja karna nałożenia kary suspensy lub dodanie do niej kary ekspiacyjnej jest środkiem prawnym wobec tych przypadków, w których duchowny dobrowolnie i bezprawnie porzuca pełnienie świętej posługi. W tym celu ustawodawca wymaga, aby ten akt był popełniony przez duchownego dobrowolnie i bezprawnie, a stan ten utrzymywał się nieprzerwanie przez sześć miesięcy, licząc od momentu opuszczenia świętej posługi. Jako motyw porzucenia takiej posługi ustawodawca wskazuje zamiar uwolnienia się spod właściwej władzy kościelnej. Wydaje się słuszne, że tę ostatnią przesłankę właściwa władza kościelna powinna roztropnie ocenić: co znaczy „zamiar uwolnienia się spod władzy kościelnej”, ponieważ wszystkie przesłanki zawarte w kan. 1392 należy ujmować komplementarnie.

Zjawisko nielegalnego porzucenia świętej posługi może również odzwierciedlać nierozwiązane problemy, z jakimi borykają się duchowni czy to w diecezjach czy w instytutach zakonnych. Należy postulować, aby ordynariusze wyciągali wnioski z takich deliktów i opracowali własny program w celu zapobieżenia w przyszłości podobnym przestępstwom.

PIŚMIENNICTWO

- CONGREGAZIONE PER IL CLERO, Lettera circolare In data 30 gennaio, Prot. N. 2009 0556, sulle alcune potestà ricevute dal Sommo Pontefice, 18.04.2009, EV, t. 26, s. 286-297, nb. 407-450.
- CONGREGAZIONE PER IL CLERO, Lettera circolare (30.01.2009), Prot. N. 2009 0556, sulle alcune potestà ricevute dal Sommo Pontefice, 18.04.2009, EV, t. 26, s. 286-297.
- DI MATTIA Giuseppe, *Institutes of Consecrated Life*, [w:] *Exegetical Commentary on the Code of Canon Law*, red. Ángel Marzoa Rodríguez, Jorge Miras, Rafael Rodríguez-Ocaña, t. II/2, Montreal–Chicago: Wilson & Lafleur 2004, s. 1774-1775.
- FRANCISZEK PP., List apostolski, m.p. *Competentias quasdam decernere*, zmieniający pewne przepisy Kodeksu Prawa Kanonicznego (11.02.2022), https://www.vatican.va/content/francesco/pl/motu_proprio/documents/20220211-motu-proprio-assegnare-alcune-competenze.html.
- GOŁĄB Marek, *Facultades especiales para la dimisión del estado clerical (Congregación para el Clero de 30 de enero de 2009). Análisis y comentario*, „Ius Canonicum” 50(2010), s. 673.
- GÓRALKI Wojciech, *Dyspensowanie od celibatu kapłańskiego w świetle nowych norm Kongregacji Nauki Wiary z 14 X 1980 roku*, „Prawo Kanoniczne” 25(1982), nr 3-4, s. 167-176.
- KRUKOWSKI Józef, *Święci szafarze, czyli duchowni*, [w:] *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, tom II.1. Księga II. *Lud Boży*, Poznań: Pallottinum, 2005.
- LESZCZYŃSKI Grzegorz, *Utrata stanu duchownego w świetle KPK z 1983 r.*, „Łódzkie Studia Teologiczne” (2016), nr 2, s. 103-115.
- MAŃKOWSKI Jerzy, *Praktyczny słownik łacińsko-polski*, Warszawa: Prószyński i S-ka 2008.

- PIGHIN Bruno, *Il nuovo sistema penale della Chiesa*, Venezia: Marcianum Press 2021.
- PONTIFICIUM CONSILIUM DE LEGUM TEXTIBUS INTERPRETANDIS, *Responsio ad positivum dubium*, AAS 91 (1999), s. 918.
- SACRA CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, Litterae circulares Per litteras ad universos (14.10.1980), AAS 72(1980), s. 1132-1135.
- SACRA CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, Normae procedurales de dispensatione a sacerdoti caelibatu (14.10.1980), AAS 72(1980), s. 1136-1137.
- SECRETARIA STATUS RATIONARIUM GENERALE ECCLESIAE, *Annuario Statisticum Ecclesiae*, Città del Vaticano 2016.
- SKONIECZNY Piotr, *Dyspensa od celibatu kościelnego. Próba syntezy teoretycznej*, Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II 2018.
- SMITH Rosemary, *Religious Institutes*, [w:] *New Commentary on the Code of Canon Law*, red. J.P. Beal, J.A. Corriden, T.J. Green, New York: Paulist Press 2000, s. 780-842.
- SOBAŃSKI Remigiusz, *Obliczanie czasu*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*. Tom I. Księga I. *Normy Ogólne*, red. J. Krukowski, Poznań: Pallottinum 2003, s. 291-298.
- STOKŁOSA Marek, *Utrata stanu duchownego w aktualnym prawodawstwie Kościoła katolickiego*, Warszawa: Wyd. UKSW 2015.
- STOKŁOSA Marek, *Wydalenie ipso facto z instytutu zakonnego*, „Sympozjum” 2013, nr 2, s. 123-138.
- SYRYJCZYK Jerzy, *Kanoniczne prawo karne. Część szczególna*, Warszawa: Wyd. UKSW 2003.
- ZUBERT Bronisław, *Inkardynacja*, [w:] *Leksykon Prawa Kanonicznego*, red. M. Sitarz, Lublin: Stowarzyszenie Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego 2019, kol. 936.

PRZESTĘPSTWO DOBROWOLNEGO I BEZPRAWNEGO PORZUCENIA ŚWIĘTEJ POSŁUGI PRZEZ DUCHOWNEGO W KODEKSIE PRAWA KANONICZNEGO Z 1983 ROKU

Streszczenie

Ustawodawca w kan. 1392 penalizuje przestępstwo porzucenia świętej posługi. Jest to nowa regulacja prawna, która nie ma swojego odpowiednika ani w KKKW, ani w KPK/17. Podmiotem popełnienia przestępstwa jest duchowny. Biorąc pod uwagę trzystopniowy sakrament święceń odnosi się ono do diakona, prezbitera oraz biskupa. Przedmiotem zaś przestępstwa jest umyślne opuszczenie świętej posługi, której celem jest uwolnienie się spod właściwej władzy kościelnej. Autor zwraca uwagę na wszystkie cztery wymagania, aby można zastosować sankcję karną. Do wymagań tych należy: 1) dobrowolne porzucenie świętej posługi; 2) nielegalne porzucenie świętej posługi; 3) zamiar uwolnienia się spod kompetentnej władzy kościelnej oraz 4) sześciomiesięczny, nieprzerwany wpływ czasu.

Słowa kluczowe: sankcje karne; duchowny; święta posługa; prawo kanoniczne.